

Régi korok gyógymódjai (4. rész)

Dr. Berta Gyula

Apponyi Magánklinika, Kaposvár

Higanykezelés

A folyékony fém, a higany gyógyító erejébe vetett hit kezdetei az ősidőkbe vesznek. Az ókorban (perzsák, görögök) elsősorban külső bajok kezelésére használták. A kínai birodalomban kezdték belsőleg alkalmazni: a folyékony higanyt és a vörös higany-szulfidot az élet meghosszabbítására és a vitalitás fokozására ajánlották. Voltak gyógyítók, akik az örök élet titkát is a higanyban látták („mellékhatásként” a vízen járás képességét is ígérték). Sikertelen volt a higanykezelés *Qin Shi Huang* kínai császár esetében, akit a halhatatlansággal kecsegtető mérgező higanytabletták vitték sírba. A higany belsőleg történő alkalmazását a törökök honosították meg Európában. *I. Szulejmán* tengerészetének admirálisa, *Barbarossa* adta először a későbbiekben róla elnevezett higanyos pirulát megbetegedett katonáinak. A gyógyszer illat-

anyaggal és gyümölcsliszttel összekevert, citromlével hígított higanyt tartalmazott.

A reneszánsz kortól beszűkült az indikáció: a higanyt külsőleg és belsőleg is elsősorban a szifilisz genitális (és egyéb szerveken jelentkező) manifesztációinak szinte szuverén gyógyszerként alkalmazták. A betegek a higanyos kezelés ellenére a szifilisz következtében többnyire meghaltak, de még gyakrabban haltak bele a higanymérgezés okozta egyéb bajokba. Jó példa erre *Niccolo Paganini*, akinek szifiliszét helyileg és belsőleg bőségesen alkalmazott higanykezeléssel kúrálták, minek következtében a bőre szürkéssé vált, állandó gingivitis és stomatitis gyötörte, a fogai kihullottak, illetve fog eredetű tályogok léptek fel a mandibula osteomyelitisével, ami miatt a maradék fogait is kihúzták. Ennek következtében alakult ki jellegzetes arcformája, a beesett ajkakkal, ami to-

Alul balra:
Korabeli
Salvarsan hirdetés

Alul jobbra:
Paul Ehrlich
(1854–1915)

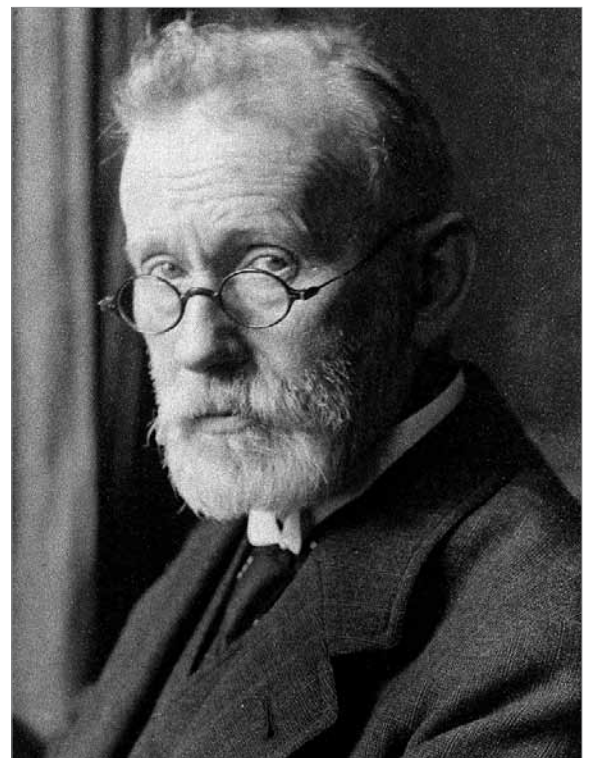
Das neue **Ehrlich'sche Syphilis-Heilmittel** bringen wir Mitte Dezember 1910 unter der geschützten Marke

„SALVARSAN“

in den Handel.

Wegen Bezuges von „Salvarsan“ bitten wir die Herren Apotheker, sich ausschliesslich an die Grossdrogen-Handlungen wenden zu wollen.

Farbwerke vorm. Meister Lucius & Brüning,
Hoechst a. M.

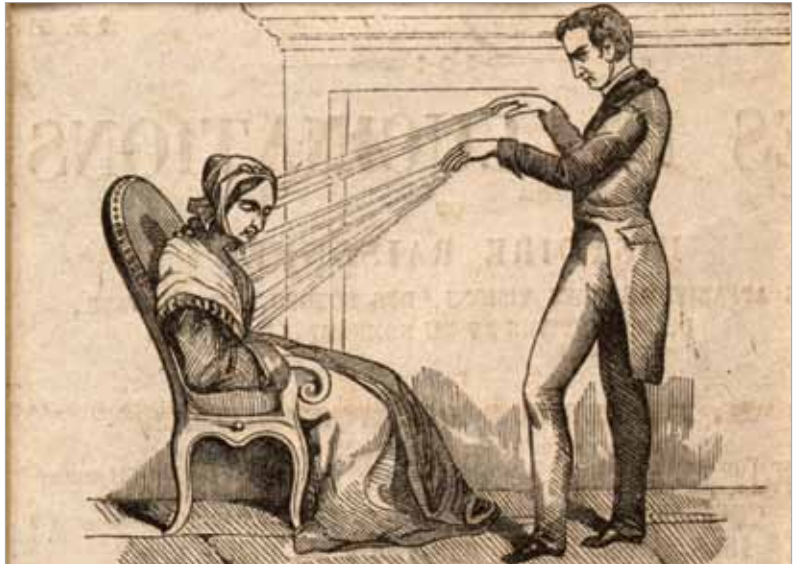
vább táplálta a közönségben az „ördög fia”, az „ördög hegedúse” legendát.

Ady Endre szifilisz az 1900-as évek elején manifesztálódott. Halála (1919) előtt 1-2 évvel jelentek meg a szifilisz harmadik stádiumának tünetei. Kezdetől fogva higanyos kenőcsökkel és arzénos higanyinjekcióval gyógyította orvos. A szifilisz első hatékony gyógyszerét, a *Salvarsant* *Paul Ehrlich* 1909-ben fedezte fel. 1912-ben már bevezetésre került a kevesebb mellékhatással rendelkező *Neosalvarsan* is. A *Nyugat* című irodalmi folyóirat (alapítva 1908-ban) 1910-ben több írást jelentetett meg a „bujakórt” gyógyító *Salvarsan* feltalálásáról, elsősorban irodalmárok tollából, ami a nagyközönség mohó érdeklődését jelezte a téma iránt. Szinte hihetetlen, hogy *Ady Endre*, aki a *Nyugat* „húzóneve” volt, és kezdetétől tisztában volt betegsége természetével, nem értesült volna a kór gyógyításának új lehetőségéről. Egyetlen adat sincs viszont, ami azt bizonyítaná, hogy élt ezzel a lehetőséggel. Minden dokumentum arról szól, hogy haláláig folyt a higanyos kezelés. Az okot nem tudjuk. Hogy is írta pár évvel korábban? „Mi mindig mindenről elkésünk.”

Mesmer és a mesmerizmus

Franz Anton Mesmer a maga korában nagy hatású, divatos és befolyásos orvos volt, kalandos élete folyamán megtapasztalta a „fenn és lenn” állapotot, működését dicshimnuszok és botrányok egyaránt kísérték. Halála után még hosszú ideig fennmaradt a hatása, eljárása nagyban hozzájárult a hipnózis terápia európai felfedezéséhez és kidolgozásához.

Elképzelése szerint egy életadó és életet fenntartó szubtilis anyag, fluidum, áthatja az egész világegyetemet. Ezt „állati gyógydelejességnek” (korabeli magyar fordítás), magnétisme animalnek nevezi (angolul animal magnetism), aminek segítségével természetes energiaátvitel valósul meg tárgyak és élőlények között. Az orvosnak gyógyításkor saját energiája révén fluidumot kell átadnia betegének, hogy annak idegrendszere azt átvegye, ezáltal a megbomlott arányokat a szervezetben visszaállítsa. *Mesmer* 1774-ben hozott létre energiaáramlás-változást egy emberben, oly módon, hogy az illetőnek egy vastartalmú készítményt kellett lenyelnie, majd

Mesmerizálás
korabeli rajzon

orvosa mágneset helyezett különböző testtájaira. A páciens ekkor olyan érzetről számolt be, mintha valamilyen rejtélyes folyadék áramlana végig a testén, és a kezelést követően órákra megszabadult tüneteitől. *Mesmer* a gyógyulás okát nem csak a mágnesben látta, hanem a kezelés során általa felhalmozott „magnétisme animal”-ben. Később a mágnes közvetlen szerepét már tagadta, és egyedül a magnetizőr személyiségéből áradó fluidumnak tulajdonított jelentőséget. Ő az, aki a magnetikus fluidumot összegyűjti és kisugározza. A kezelések során szemben foglalt helyet a pácienssel úgy, hogy térdei annak térdeit érték, kezeivel a beteg hüvelykujjaira gyakorolt nyomást, szemeivel

Franz Anton Mesmer
(1734–1815)

**Karikatúrák
a mesmer kezelésről**

pedig mereven az előtte ülő szemébe nézett. Ezután kezeit a beteg válla felől a karja irányába mozgatta, majd a felső hasi régiókat szorította, és kezét egyes esetekben akár órákig is ott tartotta. Sokan e kezelés közben különös érzések hatalmába kerültek, vonaglottak, akaratlan izommozgásaik voltak, ami Mesmer szerint a gyógyulást megelőző krízisnek volt betudható.

Bécsi orvosi gyakorlata rendkívül kiterjedt volt. Amikor azonban – őszinte meggyőződéssel és magnetikus kúrájában való teljes hittel – egy vak, akkortájt híres zongoraművész, a császárnő kedvenc keresztgyermeké, *Maria Theresia Paradis* látását akarta visszaadni, s a kezelés eredménytelen maradt, a bécsi orvosok minden felgyülemlett haragja ellene fordult. Összeütkö-

**Gyógyítási jelenet
Mozart:
Cosi fan tutte
című operájából**

zése az orvosi karral oly mértékű volt, hogy 1779-ban Bécs elhagyására kényszerült. Párizsba tette át működését, praxisa itt is fellendült. Szerette volna téziseit hivatalosan is elfogadtatni, páciensei között sok befolyásos, gazdag ember volt, akik elérték, hogy egy bizottság mondjon véleményt. A bíráló bizottság (tagja volt *Lavoisier* és *Guillotine* doktor) azonban elutasította.

Hazánkban a mesmerizmus, „az állati gyógydelejesség tana”, nagyjából a XIX. század elején terjedt el. A század közepén már sok híve volt, köztük a „mágnesező gróf”, *Szapáry Ferenc*. Az orvosok között is számos gyakorlója volt.

A pszichoanalitikusok a modern pszichoterápiát Mesmertől eredeztetik. Elméletével és delejző gyakorlatával jelentősen befolyásolta a kor, és a későbbi orvosnemzedékek pszichiátriai gondolkodását. Elvezetett a tudalatti folyamatok felfedezéséhez, és a hipnózis gyakorlatához.

Kultúrtörténeti adalék: az igen gazdag Mesmer a művészetek mecénása is volt. Támogatta *Gluckot* és *Haydnt*, akik olykor muzsikáltak is a házában. Pártfogója volt az ifjú *Mozartnak*. A legenda szerint, mikor udvari intrikák következtében elmaradt a 12 éves *Wolfgang Amadeus Mozart* „*La Finta Semplice*” (K. 51.) című opera buffájának előadása, kárpótlásul Mesmer saját kertjében adott helyet az ifjú *Mozart* egy másik, „*Bastien und Bastienne*” (K. 50.) című művének bemutatására. A zeneszerző egy komikus utalással emlékezett meg korábbi pártfogójáról a

„Cosi fan tutte” című operájában. Ez az opera (bár zeneileg a műfaj csúcsai közé sorolható) még az átlagos operáknál is szövevényesebb és konfúzusabb. Van egy jelenete, amikor a két szerelmespár férfi tagjai, hölgyeik hajlandóságát megnyerendő öngyilkosságot mímelve „eszméletlenül kerülnek el”. A doktornak öltözött szobalány (!) fém tárgyat vesz elő a fekete táskájából, mondván (illetve énekelvén): „Ez a mágnes, mellyel a híres professzor, Mesmer úr oly sok csodálatos kúrát vitt végbe, hogy ennek híre már világra szól”. Megérinti a „holtakat”, akik – láss csodát – életre kelnek, és az opera végére minden jóra fordul.

Kómaterápia, sokkterápia

A kómaterápia az az eljárás, amikor a beteg javulása érdekében (?) váltanak ki kómás, sokkos állapotot.

Az inzulinnal végzett sokkolás ötlete *Manfred Sakel* lengyel orvostól származik. Egyik skizofrén betege hibás inzulinadagolás következtében hipoglikémiás kómába került, de állapotának rendezését követően pszichés állapota jelentős javulást mutatott. Ebből eredt a következtetés: az eszméletvesztéssel járó alacsony vércukorszint alkalmas lehet a skizofrénia és egyéb mentális betegségek kezelésére.

A kórosan alacsony vércukor következményeként először remegés, izzadás, zavartság, dekoncentráció lép fel, majd súlyos esetben eszméletvesztés, kóma, és halál. Az inzulinsokkterápia során ezt az életveszélyes helyzetet hozták létre klinikai körülmények között, nagy dózisu inzulinnal. A kóma mélyülésének egy pontján intravénásan adagolt cukorral még a halál beállta előtt megszüntették a súlyos állapotot. Ébredés után retrográd amnézia, mintegy megújult elméleti állapot jellemezte a beteget. Mindezt hetente 5-6 alkalommal ismételték, több héten keresztül. Mire a beteget „gyógyultnak” nyilvánították, 50-60 eszméletvesztéses rohamon esett át! A „kezeléssel” elsősorban a pszichiátria élt előszeretettel. Voltak egyéb gyógyszerek (pentetrazol, triazol, picrotoxin, atropin) is, amikkel a hipoglikémiához hasonló állapotot hoztak létre. Az inzulinsokkterápia pedig egészen az 1960-as évekig elfogadott kezelésnek minősült, de a módszert mára már elutasítja a szakma.

Az elektrosokk (az új nomenklatúra szerint elektrokonvulzív terápia, ECT) úgy zajlott, hogy elektrodákat rögzítettek a beteg fejére, a két halántékra, majd egy másodpernyi időre 70-150 volt feszültségű és 500-900 milliampere áramerősségű áramot vezettek át az agyon, ami mesterségesen előidézett epileptikus görcsöt eredményezett. A roham után eszméletvesztés, alvás következett. A kezelés (medikus korban magam is láttam ilyet) brutális volt, a betegek az utána bekövetkező amnézia ellenére rettegtek tőle, erőszakkal kellett a kezelőszobába hurcolni őket. Később az ECT-t módosították, a beteg izomlazítót kapott, és altatásban sokkolták, ami „humánusabbá” tette a kezelést, de a késői pszichiátriai következményei ugyanazok maradtak: karakterváltozás, érdektelenség, tompultság. Kétségtelen, hogy az agresszivitásuk és téveszméik csökkentek. Ezt a hatást manapság farmakoterápiával érik el.

Gyógyítási jelenet
Mozart:
Cosi fan tutte
című operájából

Elektrosokk terápia
a Száll a kakukk
fészkére című
filmből

Tibeti hangtálak Ha valaki fogalmat akar alkotni, hogy miként zajlott egy elektrosokk, nézze meg a Függelékben megadott linken a *Milos Forman* film idevonatkozó részletét. *Jack Nicholson* (korábbi tapasztalataim alapján állíthatom) nagyon élet-hűen játssza el a sokkolt beteg szerepét.

Tibeti hangtál terápia

Bár a hangtálak rezgésével kiváltott meditatív-relaxáló kezelés sok évezredes múltú, és emiatt ismertetése megfelel a sorozat címének, meg kell jegyezni hogy napjainkban újra reneszánszát éli. Az alternatív gyógyászatban kiterjedten ajánlják. Népszerűsége érthető: fájdalomtalan, a gyógyulni kívánó teljes (látszólagos?) testi és mentális passzivitásban van, kellemes ingerekkel és nyugtató hanghatásokkal körülvéve. Gyökerei Tibet ősi vallásában találhatók. Elméleti alapja, hogy a hang vezetése vizes közegben gyorsabb és hatékonyabb, a tibeti hangtál nagy energiájú rezgései vélhetően intenzívebben jutnak el a szövetek közvetítésével a test minden pontjára, mint ha csak a fülünkön keresztül érzékelnénk. Kezdeteitől fogva ismert, hogy a módszer és hatása szorosan kapcsolódik

Tibeti hangtál működés közben

transzcendens elemekkel. Ezek az elemek mintegy szinergista hatásként társulnak a tálakkal keltett hangok terápiás hatásával.

A valódi tibeti hangtál hatékonysága nagymértékben függ a tál anyagától, nagyságától, falvastagságától és a megszólaltatás eszközétől. (A tál tibeti eredetét azért kell hangsúlyozni, mert manapság a kereskedelemben tibeti hangtál megnevezéssel sok tömegáru is forgalomba kerül, és az autentikus eljárás művelői szerint ezek csak a fülön keresztül hatnak). Hívják zengő tálnak, éneklő tálnak is. 7 különböző fémből van: arany, ezüst, higany, réz, vas, ón, ólom, a komponensek mindegyikének külön-külön is jelentősége van az emberi élet, egészség-betegség szempontjából. Az egyes fémek a napnak, a holdnak és az egyes bolygóknak az emberi testre kifejtett hatását is képviselik. A fémötvözet arányait máig titokban tartják. Egy tál a tibeti kovácsoknál 2-3 nap alatt készül el.

A kezelés hatására feloldódnak az érzelmi blokkok, így biztosítva az energiák akadálymentes áramlását a testben. A terapeuták ígérete szerint nyugtató, stresszoldó, elűzi az álmatlanságot, javul a koncentráció, harmóniába kerülnek az életfolyamatok, helyreáll a szervezet egyensúlya. ■

Források

Ady Endre: Akik mindig elkésnek

(Latinovits Zoltán előadásában)

<https://www.youtube.com/watch?v=o78ZRosva1Y>

Schultheisz Emil orvostörténeti tanulmánya

(Mesmer és mesmerizmus)

http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Mesmer.pdf

Tibeti hangtálzene

<https://www.youtube.com/watch?v=gbSeNYzCiA>

Elektrosokk terápia

Milos Forman: Száll a kakukk fészkére (Jack Nicholson)

https://www.youtube.com/watch?v=d_mASr1djMM